

ПОРІВНЯННЯ П'ЯТИРІЧНОГО РИЗИКУ РОЗВИТКУ АРТЕРІАЛЬНОЇ ГІПЕРТЕНЗІЇ У ЧОЛОВІКІВ МОЛОДОГО ВІКУ ЗАЛЕЖНО ВІД СПАДКОВОГО АНАМНЕЗУ ГІПЕРТОНІЧНОЇ ХВОРОБИ

Одеський національний медичний університет

Вступ

Проблема первинної профілактики гіпертонічної хвороби (ГХ) є актуальною для України. Поширеність ГХ за період 2005–2008 рр. зросла на 9,4 % [1]. Невирішеним остаточно є питання щодо часу початку та змісту ефективних програм профілактики розвитку серцево-судинних захворювань (ССЗ) у осіб молодого віку, значна частка яких має низький кардіоваскулярний ризик, але цей ризик може збільшуватися протягом короткого часу [2].

Середні рівні артеріального тиску (АТ) і поширеність артеріальної гіпертензії (АГ) у жінок молодого і середнього віку дещо менші, ніж у чоловіків. Стандартизований за віком показник поширеності АГ серед чоловіків сягає 32,5 %, серед жінок — 25,3 % [1]. Аналіз показників смертності населення України за віком і статтю за 2008 р. показав, що у віковій групі 20–34 роки смертність чоловічого населення від ССЗ перевищує таку у жінок у 3,4 разу [1]. Разом із цим, саме молоді чоловіки мають найменшу схильність звертатися до лікарів амбулаторної практики по профілактичну допомогу [3].

Тому надзвичайно важливою є первинна профілактика АГ саме серед чоловіків молодого віку як частки населення з найбільш високим ризиком розвитку ССЗ у середньому віці. Для розробки цього напряму профілактичної кардіо-

логії необхідно визначитися з такими питаннями: чи є доцільним використання такого фактора ризику (ФР), якою є спадкова схильність до АГ (ССАГ), як скринінгового для початку більш поглибленого обстеження чоловіків молодого віку з метою визначення у них ризику розвитку АГ протягом короткого часу; чи можна визначити у них доклінічні предиктори виникнення АГ?

Саме оцінка ризику розвитку АГ протягом короткого часу в осіб молодого віку може стати інструментом мотивації як пацієнтів, так і лікарів щодо початку ранніх профілактичних втручань.

Мета дослідження: порівняти п'ятирічний ризик розвитку АГ у чоловіків молодого віку залежно від спадкового анамнезу з ГХ для визначення значущих предикторів розвитку захворювання.

Матеріали та методи дослідження

У дослідження включалися чоловіки віком 18–35 років з нормальним і високим нормальним рівнем офісного АТ (ВНАТ). Не включали пацієнтів, які отримували антигіпертензивну терапію, з вродженими та набутими вадами серця, зі стійкими порушеннями ритму та провідності серця, цукровим діабетом, онкологічними захворюваннями, осіб, які не дали письмової згоди на участь у дослідженні. Пацієнти були обстежені двічі: вперше (I) протягом 2000–2005 рр. та вдруге

(II) — протягом 2006–2008 рр. Фактори ризику виявляли за допомогою анкети з програми CINDI (Countrywide Integrated Noncommunicable Disease Intervention Programme) [4]. Термін між I та II обстеженнями становив від 3 до 8 років (у середньому $4,6 \pm 1,2$ року). При II обстеженні пацієнта вважали гіпертензивним, якщо його офісний систолічний АТ ($САТ_{off}$) дорівнював або перебільшував 140 мм рт. ст., а діастолічний ($ДАТ_{off}$) — 90 мм рт. ст. або йому вже було призначено антигіпертензивні ліки. Артеріальний тиск вимірювали згідно з рекомендаціями Робочої групи з АГ Української асоціації кардіологів [5] тричі протягом місяця 1 раз на тиждень. Усім пацієнтам проводили стандартну ехокардіографію (ЕхоКГ) із визначенням типу геометрії лівого шлуночка (ЛШ) [6].

Статистичну обробку результатів виконували з використанням програми STATISTICA 5,0 [7]. Результати наведені у вигляді середнього значення (M) і стандартного відхилення ($\pm SD$). Для оцінки вірогідності різниці між показниками (p) за кількісними ознаками при розподілі, близькому до нормального, використовували t -критерій Стьюдента. Для перевірки статистичної вірогідності різниці частотних показників використовували критерій χ^2 . Різницю вважали статистично вірогідною при $p < 0,05$; при $0,05 < p < 0,1$ констатували тенденцію до різниці.

Результати дослідження та їх обговорення

Були обстежені 366 пацієнтів — 173 із ССАГ і 193 без ССАГ із нормальним тиском та ВНАТ при I обстеженні. Встановити повторний контакт було можливо з 227 пацієнтами.

3-поміж 366 чоловіків із нормальним тиском і ВНАТ при включенні у дослідження на момент II обстеження у 77 (21,1 %) пацієнтів було діагностовано АГ. Серед чоловіків із ССАГ

розвиток АГ зафіксований у 63 (36,4 %), серед 193 пацієнтів без ССАГ — у 14 (7,3 %) осіб. Усі пацієнти без ССАГ з АГ при II обстеженні на момент включення у дослідження мали ВНАТ (табл. 1). Отже, відносний ризик розвитку АГ протягом 5 років у чоловіків із ССАГ із нормальним тиском і ВНАТ був у 4,6 разу (95 % довірчий інтервал (ДІ) 2,66–7,81) вищим порівняно з їх однолітками з ВНАТ без спадкового анамнезу АГ ($p < 0,0001$).

Таблиця 1

Кількість пацієнтів із розвитком артеріальної гіпертензії при повторному обстеженні залежно від спадкового анамнезу з гіпертонічної хвороби, n=366

Група пацієнтів	Вихідний рівень АТ, мм рт. ст.		
	<120/80	120–129/ 80–84	130–139/ 85–89
Пацієнти із ССАГ, n=173			
Залишилися під наглядом, n=155	19	50	86
Втрачені для нагляду, n=18	6	8	4
Пацієнти з розвитком АГ, n=63	0	14	49
Пацієнти без ССАГ, n=193			
Залишилися під наглядом, n=72	9	11	52
Втрачені для нагляду, n=121	29	31	61
Пацієнти з розвитком АГ, n=14	0	0	14

При порівнянні клінічних характеристик пацієнтів із ССАГ та без неї на момент I та II обстежень (табл. 2) виявлено, що пацієнти із ССАГ були молодші, ніж пацієнти без ССАГ. При розподілі пацієнтів із розвитком АГ за віком із кроком у 5 років (23–27 років, 28–32 роки, більше 33 років) визначено, що серед пацієнтів із ССАГ при II обстеженні найбільшу кількість — 70 чоловіків (75,2 %) становили особи віком 23–27 років, серед пацієнтів без ССАГ — 11 (78,6 %) чоловіків віком 28 і більше років ($p=0,003$).

При порівнянні основних ФР (див. табл. 2) виявлено, що чоловіки зі ССАГ при I обстеженні мали менші значення індексу маси тіла (ІМТ), і на момент II обстеження серед них також було менше осіб із надмірною масою тіла, ніж серед пацієнтів без ССАГ. На момент I і II обстежень серед пацієнтів із ССАГ також були виявлені особи, які надмірно вживають сіль. Серед чоловіків без ССАГ осіб, які надмірно вживають сіль, не було.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика пацієнтів при першому (I) та повторному (II) обстеженнях

Параметр	Пацієнти із ССАГ		Пацієнти без ССАГ		p_{1-2}	p_{3-4}	p_{1-3}	p_{2-4}
	I обстеження, n=155	II обстеження, n=63	I обстеження, n=72	II обстеження, n=14				
Вік, роки	21,9±4,2	26,2±5,2	25,1±7,7	31,4±6,6	0,122	0,072	0,058	0,050
САТ _{оф} , мм рт. ст.	126,0±10,5	143,9±9,6	128,6±4,4	142,6±13,5	0,009	0,006	0,467	0,285
ДАТ _{оф} , мм рт. ст.	80,2±8,4	87,1±10,1	78,2±5,6	86,8±10,2	0,093	0,104	0,389	0,483
ЧСС, уд/хв	77,1±16,3	79,5±14,1	80,2±7,9	79,4±7,9	0,377	0,494	0,389	0,564
ІМТ, кг/м ²	23,2±2,4	24,1±3,5	25,2±2,6	26,4±2,7	0,280	0,076	0,058	0,096
Кількість осіб із ІМТ ≥25,5 кг/м ² , абс. (%)	24 (15,5)	26 (41,3)	7 (9,7)	9 (64,3)	0,0001	<0,0001	0,239	0,205
Курці, абс. (%)	36 (23,2)	39 (61,9)	5 (7,0)	8 (57,1)	<0,0001	0,002	0,005	0,975
Особи, які помірно вживають алкоголь, абс. (%)	36 (23,2)	48 (76,2)	10 (13,9)	8 (57,2)	0,100	0,001	0,146	0,265
Особи, які надмірно вживають сіль, абс. (%)	36 (23,2)	28 (44,4)	0	0	0,003	—	—	—
Хворі з ремоделюванням лівого шлуночка, абс. (%)	11 (7,1)	21 (33,3)	1 (1,4)	2 (14,3)	<0,0001	0,107	0,074	0,048

Визначена різниця між частотою такого ФР, як паління: серед осіб із ССАГ при І обстеженні курців була вірогідно більшою.

На момент І і ІІ обстежень кількість осіб, які помірно вживають алкоголь, у групах пацієнтів із ССАГ та без неї була порівнюваною.

Незважаючи на зіставні рівні АТ_{оф} при ІІ обстеженні в групах пацієнтів із різним сімейним анамнезом за АГ серед чоловіків із ССАГ визначено вірогідно більше осіб з ознаками ремоделювання лівого шлуночка (див. табл. 2).

Враховуючи значення таких ФР, як надмірна маса тіла і паління, для розвитку і прогресування ССЗ [8], порівнювалася частота розвитку АГ протягом 5 років у молодих чоловіків з ІМТ $\geq 25,5$ кг/м², у пацієнтів, які палять, та у пацієнтів без цих ФР. Із 24 молодих чоловіків із ССАГ із нормальним АТ і ВНАТ і ІМТ $\geq 25,5$ кг/м² у 15 (62,5 %) осіб розвинулася АГ, а серед 131 пацієнта з нормальною масою — у 48 (36,6 %). Різниця між частотою розвитку АГ була вірогідною ($p=0,006$). Відносний ризик розвитку АГ становив 1,71 (95 % ДІ 1,16–2,50); $p=0,006$. З-поміж 7 молодих чоловіків без ССАГ із ВНАТ та ІМТ $> 25,5$ кг/м², у 5 (71,4 %) розвинулася АГ, а із 65 пацієнтів з нормальною масою — у 7 (10,8 %). Різниця між частотою розвитку АГ була вірогідною ($p=0,0004$). Відносний ризик — 6,63 (95 % ДІ 2,86–15,39) ($p<0,0001$). Якщо порівняти частоту розвитку АГ протягом 5 років у пацієнтів з ІМТ $> 25,5$ кг/м² із ССАГ та без неї, то відносний ризик становить 0,667 (95 % ДІ 0,106–4,18), $p=0,665$. Отже, у молодих чоловіків, залучених до дослідження, надмірна маса тіла й ожиріння є впливовими факторами розвитку АГ протягом 5 років незалежно від спадкового анамнезу.

У всіх 36 (100 %) чоловіків із ССАГ із нормальним АТ і ВНАТ, які палили на момент І об-

стеження, зафіксовано розвиток АГ через 5 років спостереження, а із 119 пацієнтів, які не палили, — у 57 (47,9 %). Різниця між частотою розвитку АГ була вірогідною ($p<0,0001$). Відносний ризик — 2,06 (95 % ДІ 1,70–2,49), $p<0,0001$. Із 5 молодих чоловіків без ССАГ із ВНАТ, які палили на момент І обстеження, у 3 (60 %) розвинулася АГ, а із 67 пацієнтів, які не палили, — у 7 (10,4 %). Різниця між частотою розвитку АГ була вірогідною ($p=0,016$). Відносний ризик — 5,74 (95 % ДІ 2,11–15,64), $p=0,0006$. Різниця між частотою розвитку АГ протягом 5 років у пацієнтів, які палять, із ССАГ та без неї була вірогідною ($p=0,016$). Отже, поєднання двох таких ФР, як паління та спадковість, призводить до збільшення частоти розвитку АГ протягом 5 років у 2,4 рази.

Було оцінено залежність між віком і кількістю ФР у пацієнтів із ССАГ та без неї при І обстеженні та виявленні АГ протягом 5 років за методом Kaplan–Meier. У молодих чоловіків без спадкового анамнезу з ВНАТ при І обстеженні вірогідність розвитку АГ протягом 5 років збільшується у тих осіб,

які при І обстеженні були у віці ≥ 25 років та мали 2 і більше ФР (табл. 3). Водночас, у чоловіків молодого віку із ССАГ із вихідним нормальним АТ і ВНАТ частота виявлення АГ збільшується, починаючи з 20–24 років та при наявності двох і більше ФР.

Таким чином, результати дослідження дозволяють визначити значущі ФР розвитку АГ протягом 5 років залежно від спадкового анамнезу АГ, що дає додаткові можливості у розв'язанні проблеми індивідуального прогнозу розвитку АГ у чоловіків молодого віку та, відповідно, визначенні термінів початку індивідуальної первинної профілактики.

Висновки

1. У 21,1 % молодих чоловіків, включених у дослідження з нормальним і високим нормальним АТ, протягом 5 років розвинулася АГ. Серед чоловіків із ССАГ розвиток АГ зафіксований у 36,4 % пацієнтів, без ССАГ — у 7,3 %.

2. Спадкова схильність до АГ у чоловіків молодого віку з нормальним і високим нормальним АТ, включених у дослідження, асоціюється зі збіль-

Таблиця 3

Залежність між віком і кількістю факторів ризику у пацієнтів зі спадковою схильністю до артеріальної гіпертензії та без неї при першому обстеженні та виявленні артеріальної гіпертензії протягом 5 років за методом Kaplan–Meier

Показник	Кількісна характеристика показника			Вірогідність розходження кривих виявлення АГ, p	Прогностичне значення
Чоловіки без ССАГ, $n=113$					
Вік, роки	≤ 19	20–24	≥ 25	0,076	≥ 25 $p_{2-3}=0,056$
Кількість ФР	≤ 1	2–3	> 3	0,031	≥ 2 $p_{1-2}=0,068$
Чоловіки із ССАГ, $n=148$					
Вік, роки	≤ 19	20–24	≥ 25	0,052	≥ 20 $p_{1-2}=0,011$
Кількість ФР	≤ 1	2–3	> 3	0,043	≥ 2 $p_{1-2}=0,018$

шенням відносного 5-річного ризику розвитку АГ в 4,9 разу та з більш раннім розвитком ремоделювання серця порівняно з їх однолітками без спадкового анамнезу.

3. Надмірна маса тіла й ожиріння виявилися значущими факторами розвитку АГ протягом 5 років незалежно від спадкового анамнезу.

4. Поєднання таких факторів ризику, як паління та спадкова схильність до АГ, призводить до збільшення частоти розвитку АГ протягом 5 років у 2,4 разу.

5. У молодих чоловіків зі спадковим анамнезом гіпертензії збільшене вживання солі підвищує вірогідність розвитку АГ протягом 5 років.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Медико-соціальні аспекти хвороб системи кровообігу* : аналітично-статистичний посібник / за ред. В. М.

Коваленка, В. М. Корнацького ; ННЦ «Інститут кардіології ім. М. Д. Стражеска». – К., 2009. – 146 с.

2. *Fourth Joint Task Force of European and other Societies on Cardiovascular Disease Prevention in Clinical Practice* : European Guidelines on cardiovascular disease prevention in clinical practice / I. Graham, D. Atar, K. Borch-Johnsen [et al.] // *Eur. J. Cardiovasc. Prev. Rehabil.* – 2007. – Vol. 14 (Suppl. 2). – S. 1–113.

3. *Fortuna R. J. Ambulatory care among young adults in the United States* / R. J. Fortuna, B. W. Robbins, J. S. Halterman // *Ann. Intern. Med.* – 2009. – Vol. 151. – P. 379.

4. *Мониторирование поведенческих факторов риска неинфекционных заболеваний среди населения*. Ч. 1. / Р. А. Потемкина, И. С. Глазунов, Р. Г. Оганов [и др.] // Проф. заболеваний и укрепление здоровья. – 2005. – № 4. – С. 3–16; Ч. 2. – 2005. – № 5. – С. 8–17.

5. *Рекомендації Української асоціації кардіологів з профілактики та лікування артеріальної гіпертензії* : Робоча група з артеріальної гіпер-

тензії Української асоціації кардіологів [Електронний ресурс] / Є. П. Свіщенко (модератор), А. Е. Багрій, Л. М. Єна [та ін.] // Український кардіологічний журнал. – 2009. – № 1 (3). – Режим доступу : <http://www.ukr-cardio.org/index.php/id/229>.

6. *Сучасна діагностика та лікування гіпертрофії лівого шлуночка у хворих на артеріальну гіпертензію* : метод. рекомендації / уклад. : О. Г. Купчинська, Є. П. Свіщенко [та ін.]. – К., 2002. – 24 с.

7. *STATISTICA: искусство анализа данных на компьютере* : для профессионалов. – СПб. : Питер, 2001. – 656 с. : ил.

8. *The Seventh Report of the Joint National Committee on Prevention, Detection, Evaluation, and Treatment of High Blood Pressure: the JNC 7 report* / A. V. Chobanian, G. L. Bakris, H. R. Black [et al.] ; National Heart, Lung, and Blood Institute Joint National Committee on Prevention, Detection, Evaluation, and Treatment of High Blood Pressure // *JAMA.* – 2003. – Vol. 289. – P. 2560–2572.

УДК 616.34-616-089.8+616.9:616-002.5

Нгуєн Ван Хань, П. В. Строганов, С. О. Гешелін

ОРГАНІЗАЦІЯ НЕВІДКЛАДНОЇ ХІРУРГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ХВОРИМ НА ТУБЕРКУЛЬОЗ ІЗ ГОСТРОЮ АБДОМІНАЛЬНОЮ ПАТОЛОГІЄЮ

Одеський національний медичний університет,
Одеський обласний протитуберкульозний диспансер

Вступ

За даними Одеського обласного протитуберкульозного диспансеру (ООПТД), з 2005 по 2009 рр. в Одесі на туберкульоз захворіли 3830 осіб, із них ВІЛ-інфікованих 775 (20,2 %), по Одеській області — 10 589 і 1374 (13,0 %) відповідно (табл. 1).

При тенденції до зниження захворюваності на туберкульоз в Одесі (див. табл. 1) питома вага ВІЛ-інфікованих зростає: у 2005 р. із 896 хворих на туберкульоз ВІЛ-інфікованих було 133 (14,8 %), а в 2009 р.

— серед 633 хворих 156 (24,6 %) інфіковані ВІЛ.

Туберкульоз залишається найбільш частою причиною смерті ВІЛ-інфікованих хворих [5].

Актуальність проблеми пов'язана з тим, що гостра хірургічна патологія органів черевної порожнини катастрофічно ускладнює перебіг туберкульозу, особливо у ВІЛ-інфікованих хворих [1–4].

Хворих із гострою хірургічною патологією органів черевної порожнини на тлі туберкульозу часто госпіталізують до хірургічних стаціонарів за-

гального профілю, де вони не отримують протитуберкульозного лікування і сприяють розповсюдженню туберкульозу.

Мета роботи — поліпшити якість лікування хворих на туберкульоз із гострою хірургічною патологією органів черевної порожнини шляхом організації невідкладної хірургічної допомоги у спеціалізованому протитуберкульозному диспансері.

Матеріали та методи дослідження

У дослідженні взяли участь 83 хворих на туберкульоз, які

